Veta mera

Nordsamiska ord för snö och förhållanden som har med snö och is att göra.

För en renägare är språket ett ekologiskt redskap. Det finns mängder av termer för att beskriva exempelvis förhållanden som har med renen eller snön att göra. Den lista vi visar här är en renskötares ekologiska språkbruk för förhållanden som har med snö att göra. Alla ord kommer från Thomas Partapuoli i Porjus. De behövs som redskap, lika väl som snöskotern och kastlinan.

Uppgiftslämnare: Thomas Partapuoli. Insamling och sammanställning: Kjell Hedmark. Stavning och grammatik: Ellen Saitton Burman. s = substantiv, v = verb, a = adjektiv

Snö och is som materia

Aškkas (s) – Svallis.
Bihci (s) – Rimfrost på mark, grenar... (Jfr. *skilŋi* isigare)
Borragis (s) – Snöfri, grov, blank is på våren.
Ceavvi (s) – Fuktig snö som packas och fryser. Seg.
Cuoŋu (s) – Hård skare på ytan under senvinter och vår.
Čahki (s) – En bit, klump av skarsnö eller packad snö, även hårda snöklumpar under träd.
Čahcejodáhat (s) – Snö som är så blöt att den inte fastnar under skidorna.
Čearga (s) – Snö packad av vind i fjällen (och på öppna ställen i skogslandet).
Čorrádat (s) – Underkylt regn (som fastnar under skidor, på grenar).
Dipma muohta (a+s) – Lössnö (ej *vahca*), tätare än *luobomuohta*. Från ytan eller under *vahca*.
Dobadat (s) – Klabbsnö som fastnar under skidor och kälkar och bygger på mer och mer.
Gálljin (s) – Blankis (snöfri is) på hösten.
Geardni (s) – Isliknande skikt på ytan eller på djupet. Kan vara blottat av vinden.
Jiekŋa (s) – Ren is på vatten. Även på marken efter regn eller blida.
Luobomuohta (s) – Torr, lös, luftig snö (från ytan eller under *vahca)*. Luftigare än *dipma muohta*.
Muohta (s) – Snö.
Njáhcu (s) – Klabbsnö, såpass fuktig att den fastnar endast obetydligt under skidor och kälkar.
Njuoippadat (s) – Fuktig snö som plogar framför skidor, medar.
Oavli (s) – Mindre område med synligt vatten på myrar, kring stenar osv. Snö runt omkring.
Roaves muohta (a+s) – Grov omvandlad snö på djupet, ovanför *seaŋaš*.
Ruovdecuoŋu (s) – Järnskare, bär älg.
Seaŋaš (s) – Rinnsnö. Grovkornig snö i nedre delen av snötäcket. Påverkad av jordvärme.
Sievla (s) – Genomblöt snö på våren. Man går igenom djupt med skidorna vid varje steg. Snö rasar ner över skidorna. Det är genomslagsföre.
Skárta (s) – Hård, tunn (1–3 mm) snöskorpa på mark och växtlighet om hösten. Bildad genom att snö tinat och frusit.

Skávva (s) – Upptinad snö som har börjat att frysa till ett isliknande skikt på ytan på kvällen på vårvintern.
Soavli (s) – Genomblöt snösörja.
Soavlemuohta (s) – Mindre blöt snösörja.
Vahca (s) – Nysnö, sista snöfallets snö. Underliggande också lös snö är *dipma muohta* eller *luobomuohta*.

Snöns fördelning i tid och rum

Boares muohta (s) – Tidig snö som ligger kvar då det mesta tinat bort. Ganska grovkornig och fast.
Gaddenuolus (s) – Is som släppt från land.
Girjebievla (s) – När snön delvis har smält bort på våren. Det är mer snö än barmark. Fläckvis barmark.
Girjemuohta (s) – När snön delvis har smält bort på våren. Det är mer barmark än snö. Även på hösten då det mesta tinat bort. Fläckvis snö.
Guovlla (s) – En hög snökant bildad av vinden, oftast vid ena sidan av en ravin eller bäckfåra, ibland med överhäng (hängdriva).
Jassa (s) – Snöfläckar på sommaren i fjällen.
Joavgan (s) – Snö som genom vinden fyllt ut gropar, spår och vägar. Slät yta.
Johka lea čallan – Längre eller kortare ränna, dike som bildats i snötäcket längs en bäck efter blida.
Loškaája (s) – Öppen kallkälla om vintern.
Rinádat (s) – Upplega. Det har varit lugnt väder en tid. Det har snöat och samlats mycket snö i träden.
Ritni (s) – Själva snön vid upplega, snö i träd.
Skiergu (s) – Snötäcke, men det finns barfläckar sent på hösten under eller mellan träd.
Skilŋi (s) – Iskristaller, även små klumpar, på lav och andra växter under ett snötäcke. (Även på ris och grenar ovanför snön.) Jfr. *bihci*.
Spotnu (s) – Snö har blåst bort från höjder så att det där är betydligt mindre än i omgivningen (även på myrar, sjöar och tjärnar). Man känner då man lämnar området att det blir mjukare och tjockare.
Suohpa (s) – Snöbrygga över en bäck.

Skeenden med snö och regnväder

Bieggagaikkohat (s) – Där vinden blåst bort snön så att det blivit en barfläck, vindblotta.
Boavdi (s) – Uppehåll av snö eller regn.
Borga (s) – Snöfall uppifrån (jfr. *njeaðga*) vid stark vind.
Čuorpmasta (v) – Det hagelsnöar i lugnt väder, haglar.
Guoldu (s) – Snöfall uppifrån vid stark vind. Snö driver ner från fjäll och klippor och bakom toppar.
Muohtagahčahat (s) – Det faller snöklumpar från träden i blida och blåst.
Muohtti (s) – Kraftigare snöfall av torr snö i lugnt väder.
Muorragoaikkahat (s) – Tinande och droppande från träd som påverkar marken under.
Njeaðga (s) – Snödrev, snö förs upp från marken och driver iväg.
Oakti (s) – Snöby eller regnby.
Rihtu (s) – Lavin.
Šlahtti (s) – Snöblandat regn, slaskväder.
Solkihat (s) – Sättning i snön då man färdas på den. Hörs som en suck. Uppkommer då det finns ett luftrum under snön.
Sotna (s) – När snömängden minskar utan blidväder.
Suddadit (v) – Smälta (ej bara om snö)
Vatmá (s) – Lätt snöfall av torr snö i lugnt väder.

Snö och djur, snö och människor

Ahtton (s) – Den situation då det finns spår som snöat över och samtidigt färska spår där djur eller människor just nu befinner sig.
Áidnen (s) – Den situation då det har kommit nysnö och man ser färska spår bland äldre spår.
Čalgá (v) – När någon (djur eller människa) går i delvis frusen snö *(cuoŋu, salka, čearga)* och sjunker igenom ibland. Jfr. *doajádat*.
Čoakči (s) – Då det är fäste på blankis genom att det är lite snö eller sand på isen, eller att man huggit gropar i isen.
Doalli (s) – Spår av något slag (renar, skoter...) som snöat över så de bara känns som en hårdare yta under. Ibland kan ytan vara slätare just där.
Gáláhat (s) – Snösituationen i landskapet är den att man åker skidor i djupsnö.
Gáládat (s) – 2–3 dm lössnö, mått på skidföre.
Gállá (v) – Man går i djupsnö.
Geamádat (s) – Det är ”snöblint”, dvs. den situation då konturer, gropar osv. under speciella ljusförhållanden suddas ut och terrängen ser jämn ut.
Gearilda – Man ser tydligt spår och konturer på långt håll genom skuggor och dagrar då ljuset faller snett. (Jfr. g*eamádat*).
Guorrat (v) – Att spåra, att följa ett spår.
Joavgan (s) – Spår på snö, påverkade av snö i samband med vind.
Jovgon luodda (a+s) – Drivet enstaka spår.
Láhttu (s) – Skidspår.
Linádat (s) – Den situation då det är lössnöföre i landskapet.
Linádat siivu – Man är ute på skidor. Det är lös snö med bra före och man tar sig fram ljudlöst t.ex. i samband med jakt.
Luodda (s) – Enstaka spårlöpa. Jfr. *lávki.*
Muhtton (s) – Mer eller mindre gamla spår som snöat över.
Oláhat luodda (s+s) – Spår som tinat fram på våren.
Oppas (s) – Snötäcke orört av djur och människor.
Salget (v) – Värma ris som är isigt, såpass att isen släpper, t.ex. för att få ris till kåtan eller ved till elden nästa morgon. Även värma kärl, skidor, vedträn så att isen släpper.
Salka (s) – Område där snön påverkats och blivit hård (rengärde, betesgropar, skidspår etc.). Ej om enstaka spår.
Seaktit (v) – Smälta snö till dricksvatten.
Skorahat (s) – Den situation i landskapet då det frasar under skidorna på grund av *geardni* eller *skávva.*
Varas luodda (a+s) – Färskt spår.
Vuohttá (v) – När man ser spår på snön eller annat mjukt underlag.

Snöförhållanden – renar/renskötsel

Ačát (s) – Djupt orört snötäcke när man flyttar med pulkrajd.
Báikkolaš guohtun (a+s) – Fläckvis bra bete.
Beaivebealli (s) – solsida i terrängen.
Bievla (s) – Barmark
Boazoluodda (s) – Renspår.
Bodnevihki (s) – Dålig botten, växtlighetet kan ej friläggas. Svårt för renen att beta. ”Bottensjuka”.
Čiegar (s) – Större område där renar betat och det har frusit, kan ha snöat över, syns dåligt, kanske bara känns med staven.
Čuskkon luodda (v+s) – Spår efter renar som hoppat.

Doajádat (s) – När *cuoŋu* brister i stora bitar för flera renar som går eller då en ren springer (håller då en ren går) eller en person skidrar.
Doajahat (s) – Tjockare isskikt på ytan som inte bär renen.
Fieski (s) – Sörre område där renar betat, ej översnöat.
Galbmon luodda (v+s) – Renspår med hård botten. Har hunnit frysa till.
Ganastan luottat (v+s) – Spår efter renar som gått mellan träden och betat stam- och grenlavar (ej hänglavar).
Ganastit (v) – Renarna äter sten-, stam- och grenlavar (ej hänglavar). I skog där hänglavar saknas eller grenarna sitter högt.
Gatna (s) – Ordet används om stam- och grenlavar då stenlavarna är översnöade.
Gazzavudohat (s) – När man bara ser märken efter klövarna på skaren.
Goartil (s) – Mått tumme–pekfinger. 6 goartil är 1 meter. Vid 4–5 börjar renen söka andra betesmarker.
Goavvedálvi (s) – Allmänt mycket dåliga/katastrofala betesförhållanden hela vintern t ex i Torne lappmark 89/90.
”Go giðða beaivi ligge, de birge boazu”. – ”När vårsolen värmer då klarar sig renen”.
Guhkes suovdnji (a+s) – Lång betesgrop, tecken på sämre bete.
Guoðohat (s) – Betat mindre område.
Guohtun (s) – Bra bete.
Ijabealli (s) – Nattsida i terrängen, nordsida, skuggsida.
Jávista (v) – Man suddar avsiktligt ut spår för att kunna se nya spår t.ex. vid *ruvggahat.*
Jolas (s) – Ungefär som *vuojáhat* men renarna har inte drivits (kan vara svårt att avgöra).
Lahppet (v) – Renarna äter fr.a. hänglav men i viss mån även stam- och grenlavar (blåslav, näverlav m.fl.).
Lahppen luottat (v+s) – Spår efter renar som gått mellan träden och betat fr.a. hänglav (i någon mån även stam- och grenlavar)
Lávkegaska (s) – Avstånd mellan spårstämplar.
Lávki (s) – Spårstämpel.
Morri (s) – Tinad snö som frusit men inte bär enstaka renar som går igenom vid nästan varje steg.
Nuortabealli (s) – Nattsidan i terrängen, nordsida, skuggsida.
Oarjjá bealli (s) – Solsida i terrängen, sydsida.
Rihpa suovdnji (s+s) – Uppgrävt skräp i betesgropen, tecken på sämre bete.
Ruohtahat (s) – Spår efter en renskock som sprungit.
Ruvggahat (s) – Spår efter renar som gått efter varandra.
Ruvggahit (v) – Renarna går i ett spår (i en eller flera rader) efter varandra i snö. Man ser renarna.
Sanjás (s) – När bärris eller renlavar under snön är snö- och isfria. (Jämför *skilŋi*).
Sealaš (s) – Snöfritt i träden, snö på marken.
Skabasta (v) – När årskalven söker lav i träden (både hänglav, stam- och grenlavar) och sådant som fallit på marken. Kalven börjar med detta tidigare än du vuxna. Den är lättare och snön bär den.
Skabastan luottat (v+s) – Spår efter kalvar som gått mellan träd och betat lavar och sådant som fallit till marken.
Skoavli (s) – Luftrummet som bildas under snön på våren.
Suovdnji (s) – Betesgrop.
Suovu (s) – Nytrampad snö (tidigare orörd) innan den fryser t.ex. i en renhage.
Vuojáhat (s) – Bredare spår där man drivit renar.

(Jokkmokk den 17 januari 1994)